

ESENȚA IMPEDIMENTELOR LA ÎNCHEIEREA CĂSĂTORIEI

Dumitrașcu Dumitru, *doctor în drept, asistent universitar, Catedra de Drept, Facultatea de Drept și Științe Sociale, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, MEC.*

The article discusses the importance of valid and legal marriages, emphasizing the significance of impediments to marriage that may prevent the conclusion of a marriage, such as legal impediments, physical or mental disabilities. It emphasizes the need for couples to understand and recognize the legal requirements and rights associated with their marriage, and the potential consequences of violating these requirements. The article also provides examples of specific impediments to marriage and their implications, including the prohibition of marriage. Overall, the article provides an insightful analysis of the legal and social implications of marriage and its associated impediments.

Key-words: *marriage, substantive conditions, impediments to marriage, kinship, bigamy.*

Familia ia naștere în urma încheierii actului juridic al căsătoriei. Pentru a produce efecte juridice și a oferi statutul viitorilor soți de persoana căsătorită, este necesar ca aceștia să respecte condițiile impuse de lege pentru încheierea valabilă a căsătoriei. În această ordine de idei, Convenția europeană a drepturilor omului [6] (în continuare – CEDO) prevede în art. 12 că „începând cu vârsta stabilită prin lege, bărbatul și femeia au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie conform legislației naționale ce reglementează exercitarea acestui drept”. În aceeași ordine de idei, Constituția Republicii Moldova [5] stabilește în conținutul art. 48 alin. (2) că „familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor”.

Observăm că dreptul la căsătorie, consacrat în CEDO, este supus reglementărilor naționale ale statelor ce au ratificat CEDO. Astfel, legislația Republicii Moldova reglementează, în mare parte, condițiile pentru încheierea căsătoriei în Capitolul 3 Titlului II al Codului familiei [4] (în continuare – CF). Literatura de specialitate clasifică condițiile încheierii căsătoriei în două categorii: 1) condiții de fond și 2) condiții de formă (sau formalități pentru încheierea căsătoriei). Condițiile de fond, la rândul lor, sunt divizate în condiții de fond pozitive și condiții de fond negative (sau impedimente la căsătorie). Din condițiile de fond pozitive, adică din cele circumstanțe sau împrejurări care trebuie să existe în momentul încheierii căsătoriei, fac parte: consimțământul (art. 11 alin. (1) CF), vârsta matrimonială (art. 14 CF), diferența de sex (art. 48 alin. (2) Constituția RM, art. 11 alin. (1), art. 15 alin. (1) lit. h) CF) și comunicarea reciprocă despre stare de sănătate a viitorilor soți (art. 11 alin. (2) CF).

În afară de respectarea condițiilor de fond pozitive, pentru încheierea valabilă a căsătoriei nu trebuie să existe impedimente sau piedici la încheierea ei. Literatura de specialitate [1, p. 55] a apreciat că „condițiile de fond negative (impedimentele sau piedicile la căsătorie) sunt împrejurări de fapt sau de drept care împiedică încheierea căsătoriei”. În același sens, s-a arătat că [9, p. 67] „prin impedimente înțelegem, acele împrejurări de fapt sau de drept, a căror existență împiedică încheierea căsătoriei sau, altfel spus, piedicile ale căror prezență nu permit încheierea valabilă a unei căsătorii”. Cu alte cuvinte, impedimentele sunt piedici la încheierea căsătoriei, în sensul că nu trebuie să existe.

Ca natură juridică, impedimentele sunt limite legale ale capacității matrimoniale sau ale dreptului de a încheia o căsătorie (incapacități speciale) [1, p. 55].

Literatura română de specialitate a instituit o tipologie a impedimentelor la căsătorie în funcție de două criterii [8, p. 52-53]: a) criteriul sancțiunii aplicabile în ipoteza încheierii căsătoriei prin nesocotirea acestora; b) criteriul persoanelor între care este oprită căsătoria. Potrivit primului criteriu al sancțiunii aplicabile în ipoteza încheierii căsătoriei prin nesocotirea acestora, impedimentele sunt dirimante și prohibitive. Impedimentele dirimante sunt cele a căror nesocotire atrage nulitatea căsătoriei. Impedimentele prohibitive

sunt cele a căror nesocotire nu atrage nulitatea căsătoriei, dar poate fundamenta incidența unor sancționări ale ofițerului de stare civilă care a oficiat încheierea căsătoriei cu nesocotirea acestora.

Potrivit celui de al doilea criteriu, al persoanelor între care este oprită căsătoria, impedimentele sunt absolute și relative. Impedimentele absolute sunt acelea care opresc încheierea căsătoriei cu orice altă persoană, precum existența unei căsătorii anterioare valabile. Impedimentele relative sunt acelea care opresc încheierea căsătoriei unei persoane cu o anumită altă persoană, precum sunt tutela, rudenia firească etc.

Impedimentele la căsătorie sunt expres reglementate în cadrul art. 15 CF. Potrivit acestui text de lege, nu se admite încheierea căsătoriei între: a) persoane dintre care cel puțin una este deja căsătorită; b) rude în linie dreaptă până la al IV-lea grad inclusiv, frați și surori, inclusiv cei care au un părinte comun; c) adoptator și adoptat; d) adoptat și rudă a adoptatorului în linie dreaptă, până la al II-lea grad inclusiv; e) curator și persoană minoră aflată sub curatela acestuia, în perioada curatelei; f) persoane dintre care cel puțin în privința uneia este instituită o măsură de ocrotire judiciară (ocrotire provizorie, curatelă sau tutelă) și lipsește autorizarea prevăzută de lege la încheierea căsătoriei; g) persoane condamnate la privațiune de libertate în perioada când ambele își ispășesc pedeapsa; h) persoane de același sex.

Nu se permite încheierea căsătoriei între *persoane dintre care cel puțin una este deja căsătorită*. Impedimentul dat poartă denumirea de bigamie, respectiv persoana nu se poate căsători dacă deja se află într-o altă căsătorie. Calitatea de persoană căsătorită subzistă până la momentul la care căsătoria anterioară a încetat, a fost desființată sau desfăcută. În acest sens, se disting mai multe situații [7, p. 40]:

- dacă prima căsătorie încetează prin moartea fizic constatată a unuia dintre soți, soțul rămas în viață poate încheia o nouă căsătorie după data morții;
- dacă unul dintre soții din căsătoria anterioară a fost declarat mort prin hotărâre judecătorească, soțul rămas în viață se poate recăsători după data stabilită prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă ca fiind data morții;
- dacă prima căsătorie este desfăcută, ea se consideră ca atare din data eliberării certificatului de divorț sau în ziua în care hotărârea judecătorească prin care a fost pronunțat divorțul a rămas definitivă;
- dacă soțul dintr-o căsătorie declarată nulă încheie o nouă căsătorie, iar prima căsătorie este declarată nulă după data încheierii celei de-a doua, starea de bigamie nu există.

Rudenia firească reprezintă a doua situație în care încheierea căsătoriei este oprită. Pentru a evita relațiile incestuoase, dar și din rațiuni de ordin biologic și moral, legiuitorul a interzis expres căsătoriile între persoanele care sunt rude în anumite grade [9, p. 69]. În acest sens, art. 45 alin. (1) CF dispune că „rudenia este legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană sau pe faptul că mai multe persoane au un ascendent comun. În primul caz, rudenia este în linie dreaptă, iar în al doilea caz – în linie colaterală”. Legislația interzice încheierea căsătoriei între rude în linie dreaptă până la al IV-lea grad inclusiv, frați și surori, inclusiv cei care au un părinte comun. Rude în linie dreaptă de al IV-lea grad sunt: bunei și stră-stră-stră-nepoții. Iar frații și surorile sunt rude în linie colaterală de gradul II.

La acest capitol, atestăm o lacună legislativă în interzicerea căsătoriei între rude în linie colaterală, or potrivit reglementării actuale nu se pot căsători frați și surori, restul rudelor în linie colaterală sunt liberi să se căsătorească. Ca de exemplu, se pot căsători nepotul (copilul fratelui) cu mătușa (sora tatălui său), care sunt rude în linie colaterală de gradul III. Cu titlu de drept comparat, art. 274 alin. (1) din Codul civil al României [3], interzice încheierea căsătoriei între rudele în linie dreaptă, precum și între cele în linie colaterală până la al patrulea grad inclusiv.

Din punctul nostru de vedere, starea actuală de reglementare a rudeniei firești ca impediment la căsătorie creează dificultăți și abateri de ordin moral, fiindcă nu este normal ca nepotul să se poată căsători cu mătușa sa. Prin urmare, propunem *de lege ferenda* ca art. 15 alin. (1) lit. b) să fi expus în felul următor: „rude în linie dreaptă și în linie colaterală până la al IV-lea grad inclusiv”.

Nu numai rudenia firească oprește căsătoria, ci și *rudenia din adopție*. Astfel, nu se admite încheierea căsătoriei între adoptator și adoptat, adoptat și rudă a adoptatorului în linie dreaptă, până la al II-lea grad

inclusiv. Considerentele de ordin moral și social, necesitatea evitării suprapunerii unor relații de familie incompatibile cu structura firească a acesteia, rudenția civilă care se stabilește între adoptator și adoptat etc., stau la baza piedicii date la căsătorie [9, p. 73]. Impedimentul la căsătorie izvorât din rudenție există, potrivit legii, atât între copilul adoptat și descendenții acestuia, pe de o parte, și rudele părinților biologici, pe de altă parte, cât și între copil și descendenții acestuia, pe de o parte, și persoanele cu care a devenit rudă prin efectul adopției, pe de altă parte. Chiar dacă ca efect al adopției, încetează relațiile între copilul adoptat și părinții biologici, totuși în continuare copilul adoptat nu se va putea căsători cu rudele sale firești (în linie dreaptă și colaterală). Totodată, copilul adoptat nu se va putea căsători cu o rudă a adoptatorului în linie dreaptă, până la al II-lea grad inclusiv.

În această privință, s-a arătat că [9, p. 74] nu există impedimente de ordin medical sau juridic a unor asemenea căsătorii, însă, din punct de vedere moral și social, un impediment totuși ar exista. Aceasta ar rezulta din faptul că, actul juridic al adopției se încheie și se încuviințează de către instanță, pentru a asigura copiilor care nu se bucură de ocrotirea părintească, o viață obișnuită de familie, pe care trebuie să le-o asigure părinții adoptatori în sânul noii familii în care au intrat copiii adoptați. De aceea, credem că art. 15 alin. (1) lit. d) CF trebuie modificat și expus în următoarea redacție: „adoptat și rudă a adoptatorului în linie dreaptă, precum și în linie colaterală până la al IV-lea grad inclusiv”.

Următorul impediment reglementat de CF constă în interzicerea căsătoriei între curator și persoană minoră aflată sub curatela acestuia. Legiuitorul a înțeles să oprească încheierea căsătoriei între curatorul și minorul aflat sub ocrotirea sa, deoarece perspectiva unei astfel de căsătorii ar aduce minorului prejudicii morale (fiindcă curatorul trebuie să se îngrijească de minor întocmai ca un părinte) sau chiar materiale. Acest impediment funcționează cât timp există starea de curatelă. După încetarea funcției curatorului sau încetarea curatelei, căsătoria devine posibilă. Sub acest aspect, CF prevede în mod expres că nu se admite încheierea căsătoriei „în perioada curatelei”.

Instituirea unei măsuri de ocrotire judiciară în privința persoanei, are ca efect și limitarea dreptului acesteia la încheierea căsătoriei. Însă, persoana în privința căreia s-a instituit o măsură de ocrotire judiciară nu este totalmente lipsită de posibilitatea încheierii căsătoriei. Respectiv, art. 15 alin. (1) lit. f) CF instituie impedimentul, potrivit căruia: „nu se admite încheierea căsătoriei între persoane dintre care cel puțin în privința uneia este instituită o măsură de ocrotire judiciară (ocrotire provizorie, curatelă sau tutelă) și lipsește autorizarea prevăzută de lege la încheierea căsătoriei”. Deci, persoana în privința căreia este instituită o măsură de ocrotire judiciară se poate căsători dacă dispune de autorizare la încheierea căsătoriei.

Autorizarea căsătoriei este reglementată de Codul civil al Republicii Moldova (în continuare – CC). În această ordine de idei, art. 120 CC prevede că „căsătoria persoanei în privința căreia s-a instituit curatela este permisă la propria dorință dacă instanța de judecată nu a dispus, în hotărârea de instituire a curatelei, că aceasta este permisă doar cu încuviințarea curatorului sau, în caz de refuz al curatorului, cu autorizarea autorității tutelare. Căsătoria persoanei în privința căreia s-a instituit tutela este permisă doar cu autorizarea consiliului de familie sau, în absența acestuia, a autorității tutelare, după audierea viitorilor soți și, după caz, a părinților”. Observăm că, de regulă, autorizarea căsătoriei este necesară în cazul instituirii tutelei asupra persoanei. Autorizarea căsătoriei, în ipoteza instituirii tutelei, se dispune de către consiliul de familie sau, după caz, de către autoritatea tutelară. Având în vedere că persoana ocrotită sub forma tutelei în mare parte nu poate, în mod deplin, conștientiza acțiunile sale ori exprima voința, consiliul de familie/autoritatea tutelară trebuie să audieze viitorii soți și, după caz, părinții acestora. Această obligație este impusă pentru a se convinge că încheierea căsătoriei urmărește scopul întemeierii familiei, iar nu alte scopuri. Or, căsătoria cu o persoană în privința căreia este instituită o măsură de ocrotire judiciară creează greutăți suplimentare în viața conjugală comună a soților.

În situația curatelei asupra persoanei, autorizarea căsătoriei este necesară numai dacă în hotărârea instanței de judecată este dispusă că încheierea căsătoriei este permisă doar cu încuviințarea curatorului sau, în caz de refuz al curatorului, cu autorizarea autorității tutelare.

În doctrina de specialitate este răspândită părerea că trebuie interzisă absolut încheierea căsătoriei cu o persoană ce suferă de o boală psihică sau de un handicapat psihic. Totodată, se menționează că [7, p. 42] alienații și debilizii mintali nu se pot căsători, deoarece aceste boli exclud manifestarea unui consimțământ conștient și posibilitatea de a-și asuma drepturile și îndatoririle care le revin în calitate de soț. Alienția sau debilitatea mintală trebuie să constituie o piedică la încheierea căsătoriei deoarece o asemenea stare este incompatibilă cu finalitatea căsătoriei. Ideea care stă la baza acestui impediment se fundamentează pe rațiunea că stările date, sunt incompatibile cu scopul căsătoriei și cu finalitatea acesteia, adică întemeierea unei familii, care să-și poată îndeplini toate cele trei funcții [9, p. 76-77].

În această privință, la noi apare întrebarea cum oare o persoană în privința căreia a fost instituită tutela poate să-și exprime, din punct de vedere juridic, un consimțământ valabil pentru încheierea actului juridic al căsătoriei, cum poate conștientiza importanța și consecințele încheierii acestui act. Menționăm că până la modificările intervenite în CF din anul 2017, art. 15 alin. (1) lit. f) CF interzicea încheierea căsătoriei între „persoane dintre care cel puțin una a fost lipsită de capacitatea de exercițiu”. Din punctul nostru de vedere, trebuie de revenit la soluția promovată de legislația familială până în anul 2017 în ceea ce privește prohibirea încheierii căsătoriei între persoanele dintre care în privința cel puțin uneia este instituită o măsură de ocrotire judiciară.

Ne raliem punctului de vedere expus în literatura de specialitate [9, p. 77], care critică autorii ce promovează ideea acordării posibilității persoanelor incapabile să se căsătorească, aducând ca argument dreptul fundamental la căsătorie, or, pe lângă faptul că aceste persoane nu-și pot exprima un consimțământ valabil, din punct de vedere juridic, pentru încheiere acestui act, ei nici nu vor putea crea o familie adevărată, ca element natural și fundamental al societății noastre. O asemenea familie, dacă va fi creată, nu-și va putea îndeplini, în bune condiții funcțiile juridice și sociale. Deci, propunem *de lege ferenda* ca art. 15 alin. (1) lit. f) CF să fie expus în felul următor: „persoane dintre care cel puțin în privința uneia este instituită o măsură de ocrotire judiciară”.

În lista impedimentelor la căsătorie, legislația include și *condamnarea la privațiune de libertate a persoanelor ce doresc să se căsătorească*. Așadar, nu se admite încheierea căsătoriei între persoane condamnate la privațiune de libertate în perioada când ambele își ispășesc pedeapsa (art. 15 alin. (1) lit. g) CF). Persoanele respective se vor putea căsători când cel puțin una dintre ele va ieși la libertate. În acest caz, încheierea căsătoriei cu o persoană condamnată sau arestată se face în localul penitenciarului sau al izolatorului de urmărire penală. Însă, este necesar ca unul dintre viitori soți să nu se afle în penitenciar sau în izolatorul de urmărire penală, fiind în libertate.

Literatura de specialitate menționează că [9, p. 78-79] prin instituirea acestui impediment, legiuitorul a ținut cont de faptul că scopul final al încheierii căsătoriei, este acela de a întemeia o familie, care este elementul natural și fundamental al societății, în care să se poată naște, educa și crește copiii, or, în timpul detenției, acest scop nu poate fi realizat pe deplin și în bune condiții.

Este indiscutabilă finalitatea acestui impediment, dar nu este clar din care considerente legiuitorul a înțeles în mod expres să reglementeze această piedică la încheierea căsătoriei. Chiar dacă ar lipsi reglementarea expresă a impedimentului în cauză, oricum nu va fi posibilă încheierea căsătoriei între două persoane care își ispășesc pedeapsa privativă de libertate, acest lucru nu este posibil nici juridic și nici fizic. Din punct de vedere juridic, lipsește reglementarea procedurii de încheiere și înregistrare a căsătoriei între aceste persoane, legea admite numai încheierea căsătoriei unei persoane aflate în libertate cu o persoană condamnată sau arestată, nu și când ambele sunt condamnate sau arestate. Din punct de vedere fizic, viitorii soți nu se vor putea deplasa la organul de stare civilă și depune declarația de căsătorie, pentru că ambele sunt limitate în dreptul la libertate și se află în penitenciar sau în izolatorul de urmărire penală, ceea ce face imposibilă la un moment încheierea căsătoriei. Respectiv, credem că impedimentul inserat în art. 15 alin. (1) lit. g) CF ar putea fi exclus, fapt care nu va influența nicidecum cazurile și lista impedimentelor la căsătorie.

Lista impedimentelor la căsătorie îl încheie interzicerea căsătoriei între *persoane de același sex*. Legiuitorul a prevăzut în mod expres prohibirea căsătoriilor între persoane de același sex pentru a nu da loc

interpretărilor. Deoarece credința creștină și moralitatea noastră nu acceptă căsătoriile între persoanele de același sex, credem că este binevenită reglementarea expresă și a acestui impediment la căsătorie [9, p. 80].

În practică ar putea apărea probleme generate de schimbarea sexului a unuia dintre soți. În primul rând, trebuie să menționăm că în realitățile actuale schimbarea sexului constituie o opțiune a fiecărei persoane, cu efecte însă asupra statutului său social care ține de ordinea publică. Aceste efecte apar și atunci când o persoană căsătorită dorește să își schimbe sexul. Această situație poate genera mai multe întrebări, pentru care nu există o soluție legală, cum ar fi aceea dacă transsexualul are nevoie de acordul celuilalt soț sau care va fi soarta căsătoriei [7, p. 39]. Pe de o parte, această căsătorie nu poate fi declarată nulă, fiindcă nulitatea actului juridic se apreciază în funcție de respectarea condițiilor de validitate în momentul încheierii actului juridic civil. Deci, în momentul încheierii acestei căsătorii viitorii soți erau de sexe diferite, schimbarea a intervenit deja pe parcursul căsătoriei. O soluție ar fi desfacerea căsătoriei la cererea celuilalt soț, dacă acesta nu este de acord cu schimbarea sexului soțului. La noi apare întrebarea, ce se întâmplă dacă celălalt soț este de acord cu schimbarea sexului și dorește menținerea căsătoriei cu o persoană de același sex. De acum, s-ar încălca esența și impedimentele la căsătorie, nu putem admite menținerea căsătoriei între persoane de același sex, chiar dacă ele erau de sex diferit în momentul încheierii căsătoriei.

O altă soluție, care este cea mai potrivită în opinia noastră, ar fi respingerea solicitării transsexualului de schimbare a sexului în acte atât timp cât nu va divorța. Deci, schimbarea în acte va putea fi efectuată numai după desfacerea căsătoriei, soluție care va exclude existența neconcordanțelor juridice referitor la existența și menținerea căsătoriei. De aceea, este stringent de necesară intervenția legiuitorului în reglementarea condițiilor față de schimbarea sexului și drepturilor transsexualilor.

În concluzie, punctăm faptul că impedimentele la căsătorie reprezintă cele piedici la încheierea acesteia, fiind în esența lor incapacități sau limite legale ale dreptului de a încheia o căsătorie. Reglementarea lor urmărește fortificarea și asigurarea respectării scopului final al oricărei căsătorie, acela de a întemeia o familie, ce ar îndeplini toate funcțiile juridice și sociale.

Bibliografie:

1. Avram, M. *Drept civil: familia*. - București: Ed. Hamangiu, 2013.
2. *Codul civil al Republicii Moldova* nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 66-75 din 01.03.2019.
3. *Codul civil al României* adoptat prin Legea nr. 287/2009. [on-line] Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/175630> (Accesat la 18.04.2023).
4. *Codul familiei* nr. 1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 47-48 din 26.04.2001.
5. *Constituția Republicii Moldova* nr. 1 din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 78 din 29.03.2016.
6. *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale* nr. 342 din 04.11.1950. Adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. În: *Tratate Internaționale* nr. 1 din 30.12.1998.
7. Irinescu, L. *Curs de dreptul familiei*. - București: Ed. Hamangiu, 2015.
8. Mareș, C. *Dreptul familiei*. - București: Ed. C.H. Beck, 2013.
9. Pînzari, V. *Dreptul familiei*. - București: Universul Juridic, 2015.